

nossá válik a meggyőződés, hogy az erő fogalma alkotja a különféle tünemények között a kapcsot és kezdik a kapcsolatot keresni az erő és az érzékileg felfogható mennyiségek között. Ekként fölvetik az erő kérdését a tüneményvilág mindegyik körében. A jelen században beköszönt az átalakulás és a tisztán felfogott energia fogalma, melyet majdnem kétszáz esztendeig az erővel cseréltek fel. *Az átalakulás és az általános energetika alkotja fizikai gondolkodásunk vezérlő eszméit.* Az energia törvénye mint világnézet fogható fel, mely a mechanikát természettudományképen foglalja magába. Maxwell az energia törvényében a természet alaptörvényét látja. Egykoron az eleven erő törvényét a dinamikai differenciál-egyenletekből származtatták, most megfordítva ama differenciál-egyenleteket az energia törvényéből vezetjük le. A fizika története nagy tanulságot is rejt magában. Gondolkodásunkat a tudomány jelen állapotának megfelelő iskolázása bizonyos mederbe tereli, melyet elhagyni csak kevésnek sikerül. Elég példát ismerünk erre. Az energia tanát a czéhbéli fizikusok a meddig lehetett elleneztek; az új korszakot a természet felismerésében pedig egy kezdő fizikus (foglalkozására nézve katonatorvos), néhány technikus

és egy vidéki orvos inaugurálta. Michael Faraday, londoni kovács fia, ki rendes iskolázás nélkül nőtt fel, az ő sajátosság, az iskolai gondolkodás formáitól annyira elütő eszméivel mindig az energetika ösvényein haladt; sajátyszerű gondolatalkotmányait csak most kezdik matematikai alakba önteni. Csak a fejlődés menetének ismerete szabadítja fel szellemünket azoktól a korlátoktól, melyeket a tudomány pillanatnyi fejlődésmenete felállít és csak az mutatja, miképen keletkeznek és változnak a fogalmak, miképen tűnnek fel és enyésznek el az elméletek. Mert az elméletek a tudomány élő organizmusában a gondolatcserének alávetett, változékony részek. Bizonyos ideig mozgásban tartják az eszmék áramlását, azután ellankadnak és új elméletek lépnek helyökbe. De nincs kizárva, hogy idők múltán ily rég eltemetett eszmék új életre ne ébredjenek, mire a tudomány története elég példát nyújt. A ki tehát helyes ítéletét meg akarja óvni, mindig arra törekedjék, hogy megkülönböztesse tudásunknak biztos elemeit attól, a mi csak korunk tudományos felfogásának múltó terméke. Mert, mint Galilei mondja: »A mi ismereteink mértéke nem egyszersmind a meglevő tárgyak mértéke«.

HELLER ÁGOST.

A HAZAI FENYVEK MAGYAR NEVEL.

Harmadizben foglalkozik immár Közlönyünk ez évi folyama a hazai fenyvek magyar neveinek kérdésével. A milyen őszintén óhajtjuk természetrajzi nomenklaturánk megmagyarosodását és megállapodását, épen olyan kelleltenül adunk tért azoknak a meddő fejtegetéseknek, melyek két névnek felcserélve való használatából keletkezve, egyrészt az illető magyar elnevezések prioritására, másrészt a *gyakorlat mai használatára* támaszkodnak s az illető nevekhez makacsul ragaszkodnak. S bár a nevek közül való választásnak, az egyik elfoga-

dásának vagy elvetésének kérdése ez esetben igen egyszerű s csak az lehet, hogy vajjon a magyar elnevezés prioritásának vagy a gyakorlat mai követelésének adjunk-e elsőbbséget: mégis közöljük a rávonatkozó fejtegetéseket, melyek hozzánk érkeztek; sőt, hogy talán egyéni felfogásunknak a helyes megállapodás áldozatul ne essék, felszólítottuk Választmányunk botanikus tagjait, közölnék velünk a kérdéses nevek megállapítására vonatkozó nézetöket, hogy tájékozódjunk, vajjon ők is oly főben járó dolognak tekintik-e a magyar elne-

vezések prioritásának örökké való megőrzését, mint egyes más botanikusaink, vagy megengedhetőnek tartják-e, hogy a botanikai irodalomból kimutatható prioritással szakítsunk s a mai közélet követelményeinek engedjünk.

Ezek a vélemények beérkeztek s közöljük őket azokkal a fejtegetésekkel egyetemben, melyeket más tagtársaink küldtek be.

I. Dr. Borbás Vincze a következőket írja:

»Az a cikkem, mely a Természet-tudományi Közlöny 221. füzetében a fenyvek magyar neveit a növénygeografia, a nép nyelve, irodalomtörténet és nyelvtan alapján fejtegeti, az »Erdészeti Lapok«-nak f. é. I. és 2. füzetében vitaközlést keltett. s erről a Közlöny 224. száma, a 154—56. lapon referátumot közöl. E referátum végére az a vélemény toldatik, hogy »ha az erdészek használta elnevezések valóban annyira elterjedtek, s már a nép nyelvében is meggyökeresedtek, azt hisszük, az élettől és gyakorlattól annyira eltérni csakugyan nem szabad, még ha a botanikusok ki is mutatják az ő elnevezésök elsőbbségét.« Most ezek a szavak a magyar erdészeknek határozott tévedésből eredő elnevezései javára kedvezőbben hangzanak, mint a hazai botanikusokéra.

Mindezek dacára én azt hiszem, hogy a magyar botanikusok nem az erdészek gyakorlati érdekéből, hanem tudományos szempontból, az ő elnevezéseiknek több mint háromszázados használaton alapuló jogosságát követelni s a magyar erdészek ellen védelmezni kényszerülnek.

Ha botanikánk történetébe, különösen botanikánk patreseinek munkáiba bele pillantunk, könnyen meggyőződünk, hogy a *Pinus abies* (Fichte) meg a *P. Picea* (Tanne) elnevezése egészen fordított, mint a hogy mostani erdészeink nevezni kívánnák.

Melius Péter-nek »Herbarium. Az fajnác fuveknek nevekről« stb. című 1578-ban kelt munkájában, a 17. folio-nak második oldalán a Fichtenbaum (az erdészek luczfenyője) = szömörkefa, a 18-ikon pedig a »Thanen« szó magyar neve = szőke lucsfenyő.* Hogy ez a szőke fenyő a fehér-csikos tűkkel felruházott *Abies pectinata* vagyis nem a jegenyefenyő mint a hogy most, 310 esztendő után, az erdészek nevezni óhajtanák, bővebben bizonyítgatnom fölösleges.

Clusius-nak 1583-ban kelt növény-

* E Közlöny 221. füz. 26. l. olvasható fejtegetésesen kívül »lucsfenyő« alakjában találkozunk vele Czwittinger-nek »Specimen Hungariae literatae« 52. lapján is.

szótárában továbbá a következőket olvassuk: »Luch fenyőfa, melynek a levele egyfelől áll.« Az ilyen levelű fa nem az erdészek luczfenyője. Molnár János »Phytologicon«-jának (1780) 88. l., valamint Benkő József-nek »Füszéres bővebb nevezeti« című munkájában,* a 425. l. a *Pinus Picea* vagyis a Weiss-Tanne = luczfenyő, a *P. Abies* vagyis a Fichtenbaum = szemerkefenyő vagy jegenyefenyő stb. stb., s ezekkel a nevekkal Diószegi és Fazekas »Magyar Fűvészkönyv«-ének valamint az utánnok készült magyar botanikák fenyőnevei összehangzanak.

Ellenben a magyar erdészet irodalmában a jegenyefenyő meg a luczfenyő neveknél a botanikusokétól eltérő használata nem oly régesrég. Az »Erdészeti Lapok«-nak 1888. évf. 369. lapja az 1835. évet, az »Erdei és Vadászati Kalendárium« 46. és 47. lapját említi.

De ha az erdészet magyar irodalma ebben a kalendáriumban közölt »*Abies pectinata* = *Pinus Abies*, jegenyefenyő«, továbbá »*Abies excelsa* = *Pinus Picea*, luczfenyő« fajneveinek szerzőjére figyel, a hiba, a botanikusoktól való elpártolás bizonyosan meg nem történt volna. Bizonyos t. i. az, hogy

a *Pinus Picea* L. (*Abies pectinata* DC.) vagyis a magyar botanikusok luczfenyője más, mint a *Pinus Picea Du Roi*, vagyis az erdészek luczfenyője. Viszont

a *Pinus Abies* L. (*Abies excelsa* Poir.), vagyis a magyar botanikusok jegenyefenyője nem ugyan az a fenyőfa, a melyet a *Pinus Abies Du Roi* (nem Linné!) jelent, vagyis nem a magyar erdészek jegenyefenyője.

Az eltérő használat már most onnan eredett, hogy az eltérés megkezdője ennek a két fenyőnek a leírását vagy egyenesen Du Roi munkájából, vagy olyanból merítette, a mely Du Roi-nak eltérő nomenklaturáját követi, tehát ezt a két fenyőt nem a Linné felfogása szerint írja le; ellenben a magyar nevet Diószegi és Fazekas »Magyar Fűvészkönyv«-ből írta hozzá, pedig Diószegiék a *Pinus Abies*-t meg a *P. Piced*-t Linné felfogása szerint ismertetik. Itt van az erdészek tévedésének a forrása. A tudomány az igaz útról gyakorlati tévedés kedvéért le nem térhet, hibát jónak nem szentesíthet. Ez példátlan eset lenne tudományosságunk fejlődésében. A botanikus tehát kénytelen a több mint háromszázados használat mellett megmaradni; legföljebb a lucsfenyőt, mint szükségtelen idegen kölcsönzést és lucz-ra torzított alakot adja oda az elfeledésnek. Az irodalomtörténet igazolta régebb elnevezéseket, még ha az erdészet ezentúl ellenkezően használja is,

* Magyar Könyvház 1783.

annál inkább védelmezni tartozik, mert Vadas meg az »Erdészeti Lapok« 1888. évf. 26. lapja szerint is az *elsőbbség jogának kell eldöntenie, melyik név legyen valamely alakra kötelező, azt pedig, hogy a hazai fenyvek terminológiájában a botanikusoknak ma is használt elnevezései hasonlíthatatlanul régiebbek, mint az erdészeké, úgy hiszünk, tőlünk elvitatni nem fogják.*

Hogy a magyar nép a fenyőket a magyar erdészek téves nomenklaturája szerint nevezné, ez ellen Dunántúl magyar népe tiltakozhatik, s ebben a véleményemben Csapódi István* közleménye is támogat. Hogy az erdészek elnevezése a nép nyelvében szerencsére meg nem gyökeresedett, sokat járván az ország különböző helyén, magam is tapasztalásból állíthatom. A magyar erdészet csak az állam erdészeire erőszakolhatta az eltérő nomenklaturát, a magyar nép és a privat birtokosok ezt nem követik. A magyar erdészek kivánsága semmi tekintetben sem okadatolt s elítélendő.

A magyar erdészet törekvése, a botanikusokkal szemben, két tekintetben sérelmes. I. A botanika magyar nomenklaturájának össze-visszazavarása, s több mint három század után önkényszerű megmáskálása. 2. A szláv szavakkal a helyes magyar elnevezéseknek félreszorítása. Botanikánk párteseit, hogy a szláv eredetű szókat feljegyezték, vád nem érheti, mert abban az időben az idegen nyelvek hatása nagyobb volt, (? Szerk.) édes anyanyelvünk természettudományi irodalma pedig a csirakorszakából alig emelkedett magasabbra. Ma nyelvünk, termékeink neveinek ismerete sokkal szélesebb, mint háromszáz évvel ezelőtt. A »jegenye« egy kissé kelendőbb szó; ellenben a *lucs* a lucsfenyőn kívül nyelvünkben, más képzésben, meggyökerekedni nem tudott. Ma tehát már itt az ideje, hogy az erdészek nomenklaturáját el nem fogadva, a magunkét revideáljuk, s a magyarság kebléből fakadó s a nép nyelvében ma is élő és hasznavehető szavakat kellő figyelembe részesítsük. Azokat a szláv neveket, melyek eredeti alakjokat meglehetősen megtartották (lucs vagy luč), s melyeknek helyébe van helyes magyar szavunk, a használatból szorítsuk ki, s a hol szükséges mint szinonim neveket idézzük.

Ellenben azokat a szláv eredetű szavakat, a melyeknek szláv eredete ma már nehezebben ismerhető fel, alakjuk pedig magyaros (szömörkefa vagy szémérkefa), vagy a melyek a magyar nyelvben jobban meggyökeresedtek, s bizonyos fogalom jelölésére általánosabb a kelendőségök, mint

pl. a piramis termetet jelentő jegenyéé, az ilyen szavak használatát, ha helyettök tisztább magyar szó nincs, nem szükséges korlátoznunk.

Én most is azt hiszem, hogy a fenyvek hazai nomenklaturájában, kevés kivétellel ma is az a leghelyesebb, a mint én e Közlöny 221. füzetében előadtam, sőt, az erdészeknek két fenyőnévre vonatkozó speciális kivánsága kivételével, az enyémtől az újabb propozíciók* se nagyon térnek el. Az *Abies* génuszneve pl. e Közlöny 155. lapja szerint is *jegenye*, én a 25. lapon *jegenyefenyőt* ajánlottam, s az én propozíciómban a *bérczi*, *fekete* és *havasi* fenyőnevek is benne voltak, melyek az »Erdészeti Lapok« 1888. évf. 28. lapján s e Közlöny 155. lapján ismétlődnek.

Mínthogy a magyar erdészek elismerik, hogy a fenyvek neveit tekintve a botanikusok nomenklaturája a régibb,** mínthogy a fentebb mondottakból az is világos, hogy az ő eltérő nomenklaturájok menthető tévedésből származik, mert a fenyvek elnevezéseit tekintve a külföldi irodalmában is eltérés uralkodik; mínthogy botanikánk nomenklaturájának revíziója nagyon érezhető szükség: nincs más hátra, mint hogy az erdészek arról a kivánságukról, hogy a botanikusok a tévedésből keletkező nomenklaturát kövessék, lemondjanak s a dendrológia terminológiájának revíziójára a hazai botanikusokkal egyesüljenek. De a revízió alkalmával ne a fakerskedés, hanem tudományos alap legyen a döntő.»

II. Alföldi Flatt Károly tulajdonképpen csak az *Abies* génusz magyar neveihez szól hozzá s a következőket mondja:

»Az *Abies* génusz magyar nomenklaturája körül kifejtett harcban nagyon sajtóságos az erdész szakközönség abbéli óhajta, hogy fűvészeink fogadják el a »gyakorlati életben meggyökeresedett (?) elnevezéseket«, más szóval, szakítsanak a kétségtelen prioritással, s a mai napig kezdettől fogva megtartott következetességgel.

A ki a hibát elkövette, az rektifikálja! Nem hiszem, hogy akadna botanikus, ki hajlandó lenne a »jó«-nak táborát — melyben kezdetlől fogva következetesen lakott — ott hagyni s a »hiba« táborába átvándorolni.

Mert a dolog egyszerűen így áll:

I. A magyar nép — s közte az erdész is — sokkal régebben hívta »lucs«-fenyőnek azt a fát, melyet később Linné *Pinus Picea* néven nevezett. Ez a fa a mostani *Abies*

* Erdészeti Lapok 1888. I. és II. füz., Természettudományi Közlöny XX. köt. 154—156. l.

** Erdészeti Lapok 1888. 29. l.

* Természettudományi Közl. 222. füz. 83. l.

pectinata, DC., vagyis *Abies Picea*, (L.). Borbás jól bebizonyította, hogy ez a magyar nevezet eredetileg csupán csak a Linné-féle *Pinus Picea*-ra vonatkozhatik.* Hasonlóan a »jegenye«-fenyő is ős időktől fogva csakis a Linné-féle *Pinus Abies*-re — mostani néven *Abies excelsa*, DC. — vonatkozhatik, mely használatot nem csupán a fűvészek követték, de ez szintén a »gyakorlati életben meggyökeresedett elnevezés«.

2. Erdészeink nem nagyon régtől fogva e két fenyő magyar neveit megcserélik. Ők a *Pinus Picea*-t nevezik »jegenye«-fenyőnek s a *Pinus Abies*-t lucz-fenyőnek. E névcserével erdészeink tévedtek, s azt is tudom, hogy eme tévedések immár körülbelül 116 éves, s hogy e tévedést egyenesen Du Roi János Fülöp német fűvésznek köszönhetik, ki 1772-ben Braunschweigban egy ily című művet adott ki: »Die Harb-kesche wilde Baumzucht«, mely munka (magyar szakkönyvek hiányában) a magyar erdészeknek is sokáig tekintélyes alampunkájuk volt, s még e század első felében is gyakran szoktak rá hivatkozni a magyar szakférfiak.

Du Roi említett munkájában — hogy, hogy nem — Linné elnevezéseit felcserélte, s a *Pinus Picea*-t *Pinus Abies*-re, viszont a *Pinus Abies*-t *Pinus Picea*-ra keresztelte.

Innen származik magyar erdészeink téves nomenklaturája! Vagyis, a fűvészek tudva a Linné helyes nomenklaturáját használják, az erdészek ellenben öntudatlanul a Du Roi téves nomenklaturáját követik.

Mitterpacher könyvében a *Pinus Picea*, Linn. (*abies*, Du Roi, Tanne, Weiss-Tanne) szurkos fenyő, és a *Pinus Abies*, Linn. (*picea*, Du Roi, Fichte, Roth-Tanne), jegenyefa. (Cfr. Mitterpacher: »Elementa« stb. Tom. II. 122—123. l.)

Az 1835-ben kiadott »Erdei és Vadászati Kalendáriom« (pedig az erdészek részéről a fűvészek ellen van felhozva**) nagy elcsodálkozásomra szintén a Linné-féle elnevezéseket alkalmazza fenyőfainkra, így:

»*Pinus Abies* = jegenye fenyő.

Pinus Picea = lucz fenyő.« Ellenben ez a »Kalendáriom« a későbbi keletű *Abies excelsa* és *Abies pectinata* neveket felcserélve alkalmazza, összezavarja. Sőt Lázár J. »Erdészeti kézikönyv« című munkájának 55-ik lapján is jegenyefenyő = *Pinus Abies*, és lucz-fenyő = *Pinus Picea*, épen úgy, a mint a botanikusok ma is használják. Igaz azonban, hogy a névcseré tévedésében

* Természettudományi Közlöny, 1888, 221. füzet, 25—26. l.

** Erdészeti Lapok 1888. I. füzet, 29. lap.

Lázár J. úr is sinylik, mert a *Pinus Abies* mellé jegyzi az *Abies pectinata*-t (Weiss-Tanne, a levelek alsó színe két fehér sávval), a *Pinus Picea* mellé pedig az *Abies excelsa*-t (Fichte, a tűlevelek sötétzöldek).

Ime, Du Roi tévedésének lidércnyomása!

Még egy megjegyzést!

A rév-lugosi uradalomban körülbelül 600 holdas, párájt ritkító, tiszta, szép fenyőkultúra van. Két év előtt is mintegy 250 ezer jegenyefenyőt (*Pinus Abies*, L., *Abies excelsa*, DC., Fichte) ültettünk el. Minden évben nemcsak szorgalmasan kultiváljuk, de szorgalmasan így is nevezzük növényeinket. Ezen felül ugyanitt, egy másik birtoktesten (Remeczén) egy nagyszabású gőzfűrész éjjel-nappal szeldeli deszkákká és léczekké a százados (*fehér-sávós levelű*) »lucz-fenyő«-rönköket (*Pinus Picea*, L., *Abies pectinata*, Dec., Edel-Tanne, Weiss-Tanne).

A fakereskedők üzletök érdekében jönnek-mennek, s ha alkuba állunk velök — bárhogy szóljon is a magyar keresztlevél — soha egy sem mulasztja el kívánságát németül is megértetni, vajjon »Fichte« vagy »Tanne« anyagot keres-e.

Ezt csak azért hoztam fel, hogy bizony a fakereskedő előtt most még édes mind-egy, miként nevezzük fenyőfainkat *magyarul*; azonban hiszem — mert az alkalom itt van — hogy, ha frissenbe hozzálatunk, hogy nomenklaturánkat harmóniába hozzuk, úgy idővel erdész és kereskedő *magyarul* is megértheti egymást. A »gyakorlati életben meggyökeresedett elnevezések« hangoztatása tehát (nomenklaturánk egyöntetűsége érdekében) most még — és ezt tapasztalásból mondom — nagyon korai!

A többi fenyőneveket illetőleg három génuszra: *Pinus*, *Abies*, *Larix*, három jó magyar génusznévre van szükségünk; de ezek azután legyenek valóban jók.

A magyar nép csupán csak fenyőt ismer; minélfogva a további javaslatokban a fősúlyt erre a körülményre kell helyezni. A magyar nép szellemével és észjárásával ellenkező neveket hiában erőszakoljuk rá; nem veszi be! Ezt bizonyítja a Bugát-féle iskola, ezt bizonyítják az »Országos erdészeti egyesület« a Lázár-féle »Erdészeti kézikönyv« s a »Közérdész« című kiadványai.

III. Választmányi tagjaink véleményei a következők:

1. »A tudományos botanikai irodalomban a *Pinus Abies* L. (1753), a következő nevek alatt fordul elő: *Abies Picea* Mill. (1759), *Pinus Picea* Du Roi (1771), *Pinus excelsa* Lam. (1778) *Abies excelsa* Poir. (1804), *Abies excelsa* DC. (1805), *Picea vulgaris* Lk. (1830), *Picea excelsa* Lk.

(1841); *Pinus Cinerea* Röhl. — *A. Pinus Picea L.* (1753) pedig *Abies alba* Mill. (1732, 1758). *Pinus Abies Du Roi* (1771), *Pinus pectinata* Lam. (1778), *Abies minor* Gilib (1792), *A. vulgaris* Poir. (1804), *A. pectinata* DC. (1805), *A. taxifolia* Desf. (1809), *A. excelsa* Lk. (1830), *Picea pectinata* Lond. (1838), *A. argentea* de Chambr. (1845), *Abies Picea* Lindl, *Abies candicans* Fisch., *Picea Pectinata* Lond.

Az előbbinek német neve *Fichte*, *Rothtanne*, *Tanne*, *Pechtanne*, *Schwarzanne*, *Harztanne*, *Fichttanne*, az utóbbinak pedig *Silbertanne*, *Weisstanne*, *gemeine Tanne*, *Taxtanne*, *Kreuztanne*, *Rauchtanne* stb. A különböző magyar neveket Borbás Közönyünk ez évi folyamának 27—28. lapján, ha nem is teljesen, már összeállította.

Látni való ezekből, hogy mind a latin, mind a német, mind a magyar neveket is többféleképp felcserélték, miglen a latin neveket illetőleg legalább a német botanikusok megegyezésre jutottak, s a *Pinus Abies L.*-t *Picea excelsa* Lk.-nak, (nálunk kedveltebb az *Abies excelsa* DC. név) és a *Pinus Picea L.*-t *Abies pectinata* DC.-nak nevezik. Az előbbinek német nevűl *Fichte*, *Rottanne*, az utóbbinak nevűl pedig az *Edeltanne*-t, *Weisstanne*-t fogadták el.*

Nagyon helyén való lenne, hogy e tekintetben a magyar nomenklatura is tisztázva legyen.

Tudvalevőleg e két toboztermőnek a magyarban a lúczyfenő s jegenyefenyő neve közkeletű, csak hogy a botanikusok s erdészek felcserélve használják.

Hogy e kettő közül melyik használja jogosan s helyesen e két nevet, könnyű a magyar tudományos növénytani irodalomból kimutatni: itt ugyanis a *Picea excelsa* Lk. jegenyefenyőnek az *Abies pectinata* DC. lúczyfenőnek van mondva; és pedig régi keletű jogosultsággal.

Az erdészek ennek ellenében arra hivatkoznak, hogy az ő — igaz csak néhány évtizedre terjedő — irodalmukban állandóan az *A. pectinata* DC. jegenyefenyő, s a *P. excelsa* Lk. pedig lúczyfenő néven fordul elő. S hivatkoznak e tekintetben az »Erd. Lapok« ez évi folyamában a 369. lapon arra, hogy már az 1835-ben megjelent »Erdészeti és Vadászati Kalendárium« 46. és 47. lapján az *A. pectinata* DC. jegenye s az *A. excelsa* DC. lúczyfenőnek van mondva. Igen valószínű, sőt bizonyos, hogy a felcserélést e Kalendárium ismeretlen szer-

* L. Beissner, Handbuch der Coniferen-Benennung. Grundlage für die einheitliche Benennung der Nadelhölzer in Deutschland vom Kongress von Coniferen-Kennern und Züchtern in Dresden am 12. Mai 1887. Erfurt 1887.

zője követte el s utána a többi erdészeti író, bár az sem lehetetlen, hogy készakarva tette a felcserélést.

E tévedés alig menthetné a botanikusok nevezésétől való eltérést; nagyobb jelentőség azonban az, hogy az 1867-től kezdve kiadott hivatalos iratok is ezen a néven említik a két fenyőt, úgy hogy a fákkal nagy mértékben foglalkozók is használják a felcserélt neveket.

A két magyar név eredete is világos vet némiképp helyes értelmezésére s használatára. Nevezetesen a lúcz szó luc-ból, a jegenye pedig — ha Miklosich-nak hitelt adhatunk — a »jagnjed, jagnjeda« szóból lett. Ez utóbbi az ó-szláv nyelvben jegenyét jelent, az előbbi pedig szurkos fáklját, vagyis az *P. excelsa* Lk. őstót neve »szurok-fáklja«, a mi sejtetni engedí, hogy a nép a fa ágait, forgácsait, fáklját használva, e nevet átvitte az egész fára is. Már pedig az *A. pectinata* DC. fás részei nem alkalmasak fákljának, mert hiszen e fának csak kérgében fordul elő a gyanta, ellenben a *Picea excelsa* Lk. fája, mely gyantajáratoktól van keresztül-kasul járva igen alkalmas, mert könnyen ég s tényleg a nép még most is használja itt-ott e fa forgácsát fáklját (fenyőfáklja). Ezen az alapon az erdészeknek kell igazat adnunk.

Támogatja még ezt Szeremi-nek az Erdészeti Lapok 1882. évfolyamában közölt cikkke, mely szerint 1398. évben keltezett okiratban »arbor luch fenew«-ről van szó, de még előbb is 1270-ből »szemek« fenyő van említve. Szeremi azt hiszi, hogy mind a két név a *P. excelsa* Lk.-ra vonatkozik, minthogy e fa tótul ma is »szmek« s még ma is fáklja gyanánt szolgál. A szmek szó Kanitz tanúsága szerint a Fejér-féle Codex diplomaticusban is a *Picea excelsa* Lk.-re vonatkozik, s ugyanott a jegenye mint *A. pectinata* DC. fordul elő.

Kérdés továbbá, vajjon helyes-e a nevek tekintetében a közélet elnevezéseivel ellenkező neveket használni a tudományban? S vajjon könnyebb-e a közélet embereitől általában nem használt könyvekben tenni meg a változtatást vagy pedig a sokfejú közönség használta neveket felfogatni?

Bizonyára az utóbbi a nehezebb; sőt az erdészek állítása szerint majdnem lehetetlen is. De erre nem is mutatkozik az erdészekben hajlandóság, mert ők már különben is küdenek a fák magyar neveivel, a magyarajkú nép alig lakta erdős tájakon.

A mint tudom s a mint az erdészek több oldalról is biztosítottak, a lúczyfenő nevet a nem tanult magyar parasztnép szájából sohasem hallani; de, miként láttuk, nem is eredeti kincse nyelvünknek. S így nem látok nehézséget a jegenye s lúczyfenő neveinek az erdészek használta értelemben

való felcserélésére, melyet — bár ingadozó — források s a szók eredete is támogat. De egyébként sem volna czélszerű mereven ragaszkodni a botanikusok eddigi elnevezéséhez, mert ha a magyar botanikai irodalom nem bírta idáig ez eltérést megakadályozni, ezentúl sem igen lesz hozzá ereje, a midőn az erdészeti irodalom napról napra izmosodik s terjed a nép alsóbb rétegeiben is.

A botanikusok merev ragaszkodása csak növelné a zavart s a tudományt még nehezebben megközelítvő tenné. Már pedig szükséges, hogy a növénytan a gyakorlati élettől mentől kevésbé legyen elválasztva; sőt szükséges, hogy a tudomány a megengedhetőségig alkalmazkodjék hozzá, s nyelvvel ne emeljen maga köré kínai falat.

Mindezeknél fogva én, a botanikusok irodalmi elsőbbségi jogosultságuk s következetességük helyességét elismerve, czélszerűnek tartom, ha az erdészeknek engedünk, minthogy a források az ő elnevezéseiket is támogatják, s helyeslem, ha Társulatunk ezentúl az időpont pontos megjelölésével a *Pinus Abies L.* = *Picea excelsa Lk.* lúczfenyőnek, a *Pinus Picea L.* = *Abies pectinata DC.* jegenyefenyőnek fogja nevezni.

Különbben ilyen engedményekre magában a botanika tudományos (latin) elnevezésében, továbbá a német angol nyelvben is akadunk; sőt irodalmunkban sem példátlan. Így a *Vicia sativa L.* abrak babó, vett kaszanyüg stb. néven fordul elő valószínűleg az ország egyes tájainak szólása nyomán; ennek ellenében a Tiszaháton s talán más helyeken is a *Vicia sativa L.*-t bükkönynek mondják, s bizonyára ez alapon nevezi Simonkai utóbbi időben a *Viciát* bükkönynek, mi ellen Borbás irodalmi s néprajzi tekintetben óvást tett, holott a bükköny talán még inkább gyökerezik a nyelvben s népben mint a babó, kaszanyüg. Számos ilyen példára lehetne rámutatni nomenklaturánkban. Az ily ellentétek onnan erednek, hogy ugyanazon növénynek az ország más s más vidékén más s más neve van, a melyeket azután a különböző tájak botanikusai mind külön-külön a néptől eredetnek s helyesnek ítélnék.

2. »A lúcz- és jegenyefenyő neveinek mikénti alkalmazása ügyében hozzám intézett becses felszólítására van szerencsém a következőket válaszolni:

Tekintve azon körülményt, hogy az erdészek és a fákkal iparilag vagy kereskedelmi foglalkozó körök, — melyek szintén az erdészeknél szokásos fenyő-neveket használják — a botanikusokkal szemben többségben vannak, s minthogy nem lehet kilátásunk az erdészek használta neveket ezekből a körökből kiszoríthatni: hajlandó vagyok a kérdéses két fenyőre nézve az erdészek elnevezéseit elfogadni, — jóllehet

a botanikusok használta nevek elsőbbségi joggal bírnak. — Teszem ezt pedig már azért is, mivel a nem régen megjelent Cserey-féle Növényhatározóban, mely jelenleg a középiskolákban is közkézen forog, a kérdéses fenyőnevek az erdészek értelmében használtatnak, s így a fiatalabb nemzedék már ezekhez a nevekhez szokik hozzá.

Azt hiszem tehát, hogy a »Természettudományi Közöny« szerkesztősége helyesen fog eljárni, ha ezentúl a szóban levő fenyőneveket az erdészek értelmében fogja használni.

Mivel pedig e két fenyő latin neveire nézve is némi zavar uralkodik, bátorkodom e nevek a legújabb irodalom nyomán ide iktatni.

Lúczfenyő = *Picea excelsa* (Lam.) Link. (vagy *Pinus Abies L.*, *Pinus Picea Duroi.*, *Pinus excelsa Lam.*, *Abies excelsa DC.* és *Picea vulgaris Lk.*, *Fichte*, *Rothtanne*).

Jegenyefenyő = *Abies alba Mik.* (vagy *Pinus Picea L.*, *Pinus Abies Duroi.*, *Abies pectinata DC.* és *Abies vulgaris Poir.*, *Tanne*, *Weisztanne*, *Edeltanne*).

Végül felemlitem még, hogy szükséges volna e neveknek a megállapított értelemben való használatát a Közönyre nézve kötelezővé tenni, de hasznos volna ez eljárás az összes növénytani műszavakat illetőleg is. Mert sajnos, vannak nálunk a növénytan foglalkozók, a kik a jó és általánosan használt műszavakat minduntalan és minden ok nélkül újjakkal cserélik fel, s azért a növénytani műnyelv nem jöhet csak némileg is végleges megállapodásra.

A Természettudományi Társulat Emery »A növények élete« című munkában megkezdte a növénytani műnyelv tisztázását és megadta az alapot, melyen tovább lehet építeni, de ez csak akkor történhetik sikerrel, ha ez alapot nyomós ok nélkül nem bolygatjuk.

3. »A szóban forgó fenyők magyar elnevezését illetőleg én teljesen az erdészek gyakorlati elnevezéséhez csatlakozom, és teszem azt nemcsak saját meggyőződésem, hanem Borbás Vincze kimerítő fejtegetései alapján is.

A régibb magyar irodalmat e kérdésben nem tekinthetem mértékadónak, mert Diószegi és Fazekas, Benkő és Barra ott vették a magyar elnevezéseket, a hol és a hogyan találták, és a hol nem találták, ott csináltak maguk; az erdészek lúca- és jegenyefenyője pedig, a mint látszik, jellemző megkülönböztetésnek köszöni eredetét.

Első állításom megokolásául csak akarom fölhozni, hogy Diószegi és Fazekas Fűvészkönyvében a henyé fenyő (*Pinus pumilio W.*) a *krumputfenyő* nevet viseli (521. l.), a mi nem egyéb, mint a német

»Krummholzkiefer« elferdítése, és nem hinném, hogy akadna most magyar író, ki e név használatba vételét ajánlaná. Ugyane szerzők a Ricinus-t *hímboj-nak*, az Ailanthust *felleng-nek*, a Zannichellia-t *galáz-nak* nevezik és így tovább; és érezvén eljárásuk fogyatékos voltát, a Bevezető XV. lapján ezt mondják: »Sok nevekkel nem vagyunk megelégedve; de már mi rajtok nem segíthetünk, mert belé fáradtunk. Azonban sok alkalmas nevezetek lehetnek széllyel a két Hazában, melyek nekünk tudtunkra nem estek stb.«

Ezek után azt hiszem, ajánlatos, hogy e két magyar író egyes adatait nagy óvatossággal fogadjuk.

A mi most a két fenyőt illeti, véleményem a következő: *Abies alba Mill.* (1768) = *Abies pectinata DC.* (1805), *Pinus Picea L.*, *Pinus abies Du Roi*, *Pinus pectinata Link.* fajt a magyar erdészek minden valószínűség szerint magas növése és világos színű kérge miatt hasonlították a jegenyéhez és ezért nevezték *jegenyefenyőnek*.

Abies excelsa Poir. (1804) = *Abies excelsa DC.* (1805), *Pinus abies L.*, *Pinus Picea Du Roi*, *Abies picea Mill.*, *Pinus excelsa Lam.*, *Picea vulgaris Lk.*, vöröses kérge és gyantatartalma miatt kapta meg a *lúcafenyő* nevet, a miben Dr. Borbás ez év januáriusi füzetében közölt cikkének egyike jegyzete is megerősít, a melynek értelmében Miklosich »a lúcz-(régente lúcs-) fenyő nevet a tót lűč és cseh louč (latinul lux, taeda) szóból származtatja, mely Molnár A. szerint szövétneket, fáklyát, szurkos fenyőt tesz.«

Ehhez tehetem még, hogy a toboztermők egyik legjelesebb monográfiájában, Gordon Pinetumában a 471. lapon szintén a »Lutz Fenyő« nevet találjuk, mint az *Abies excelsa DC.* magyar nevet.

Ha tehát e két elnevezés a magyar erdészek között csakugyan séltében el van terjedve, csak helyesen cselekszenek a botanikus írók, ha ők is azokat fogadják el.«

4. »A fenyőneveket illetőleg a zavar a tudomány és a közélet között tényleg megvan s mi sem kívánatosabb, mint e zavar tisztázása, különösen a tudomány és ismeret terjedése érdekében. Ebből a szempontból pedig a tudomány nem szigetelheti el magát a közélettől, sőt egyenes kötelessége hozzá alkalmazkodni, s a közélet nyelvében nevezni meg mindazt, a miről oktatni, tanítani akar. Ez alapján a botanikai ismeretek terjesztése és egymás megértése szempontjából is elfogadhatók az erdészek elnevezései.«

Majdnem fölösleges, hogy a vélemények illetően nyilvánulásához a ma-

gunk részéről kommentárt csatoljunk. A két első nem bizonyít mást, mint a botanikusok használta elnevezéseknek irodalmilag kimutatható elsőbbségét. Ezt az elsőbbséget a négy utóbbi sem tagadja, de — forrásokra és a nevek értelmi jelentőségére is támaszkodva — meghajlik a gyakorlat követelése előtt s nemcsak megengedi az elsőbbségi elnevezésektől való eltérést, hanem egyenesen helyesli az erdészek használta elnevezések általánossá tételét.

A prioritás ugyanis még a tudományos nomenklaturában is csak addig prioritás, míg valami kényszerítő körülmény megváltoztatását nem követeli. Ha nem így volna, legalább is a Linné elnevezéseit kellene még ma is mindenben használnunk s a *Pinus abies L.*-t nem lett volna szabad *Abies excelsa*-ra változtatni stb. Változhat, és változik is minden az ég alatt; — különösen pedig a nemzetek nyelve. Borbás »A mocsárfa és nevezetesebb tölgyeink magyar nevei« című cikkében* maga is azt mondja, hogy »Bizonyos az, hogy a szavak értelme idővel és helyenként változik. A *szódok-fát* pl. elfelejtettük és inkább a *hárs*-ot szeretjük« stb. A *Robinia pseudoacacia* neve a magyarság között *korona-fa* volt,** s ma mégis általánosan *ákáczfának* mondjuk; a *Populus pyramidalis Rozier* neve régebben *török pálma* volt s ma mégis *jegenyefának* nevezzük az irodalomban. Az erdészek »tévedése«, mely — miként A. Flatt Károly fentebbi soraiban mondja — »116 éves tévedés«, már valószínűleg szintén elég erős az életre.

Különben a prioritást illetőleg a régi iratokból csak arról győződünk meg, hogy azokban az időkben a fajok megkülönböztetését illetőleg igen nagy zavar uralkodott!

Ezzel e kérdés fejtegetését a Természettudományi Közlönyben befejeztnék tekintjük s részünkről ki-

* Term. tud. Közl. XVIII. k. 347. l.

** Grossinger, Univ. hist. Regni Hung. V. k. 134. l.

jelentjük, hogy a hazai fenyők magyar neveit kiadványainkban ezentúl a következőképen fogjuk használni:

Pinus silvestris L. = erdei fenyő.

Pinus nigra Am. (*austriaca* Hbss.) = fekete fenyő.

Pinus Pumilio Haenke = törpe fenyő.

Pinus Mughus Scop. = bérczi fenyő.

Pinus Cembra L. = havasi fenyő.

Abies excelsa DC. = lucz fenyő.

Abies pectinata DC. = jegenye fenyő.

Larix europaea DC. = vörös fenyő.

Ide csatolhatunk még egy fenyőt, mely nem hazai ugyan, de a kertekben szeltében ültetik, sőt erdészetileg is művelik: ez a

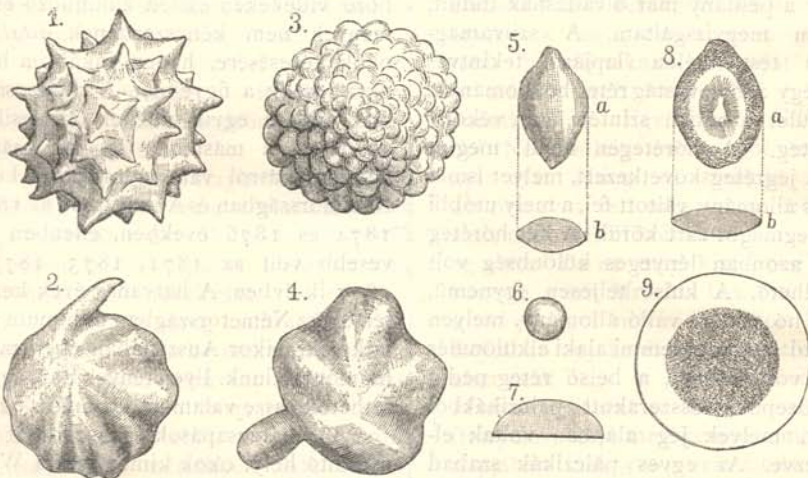
Pinus strobus L. = sima fenyő.

A SZERKESZTŐSÉG.

APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

Különös alkatú jégzemek. — 1885. június 18-ikán délelőtt 11 óraker Kolozsvárt közepes zápor esett; kezdeten kis mennyiségben jég is hullott, a

legapróbb fajtából. Az eső 11³/₄ óraker megszűnt. Ezután 2¹/₂ óráig az ég igen változó volt; a felhők folyton mozgásban voltak, s többször ki is sütött a Nap. A

Jégzemek természetes nagyságban.

föld színén — legalább benn a városban, az épületek között — a szél aránylag igen csekély erővel fútt. 2¹/₂ óraker a szél hevesebb lett, az ég egészen elborult s nagy cseppekben kezdett esni az eső; a szél azután mind erősebb lett s 1—2 percz múlva apró jég is kezdet hullani. A jégzemek mind nagyobbak lettek, míg végre egész erővel kitört a zápor, sűrűn vegyítve jéggel.

A jég vegyes volt: a borsó nagy-

ságútól elkezdve galamb-tojás nagyságig. Alakjuk is igen különböző volt. A legnagyobbak általában háromféle alakban fordultak elő. A legtöbb volt a szederalakú (3. ábra) egészen szabályos gömb-alakkal. Egy kisebb rész a sima dudorodások helyett kevesebb számú, de nagyobb tüskével volt borítva (1. ábra); hasonlított a magyar gubacshoz (*Cynips hungarica*). Végül egy más rész szabálytalan alakú volt, közeledve

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.